

Monika Szwarc ■

ZAKRES ZWIĄZANIA PAŃSTW CZŁONKOWSKICH KARTĄ PRAW PODSTAWOWYCH UNII EUROPEJSKIEJ W KONTEKŚCIE STOSOWANIA PRAWA KARNEGO (UWAGI NA TLE ORZECZNICTWA TSUE)

1. Wprowadzenie

Znaczenie Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (dalej powoływana w tekście jako: Karta) dla kształtowania prawa Unii Europejskiej oraz jej oddziaływanie na prawo krajowe państw członkowskich jest przedmiotem stałego zainteresowania polskiej nauki prawa¹. Z tego względu celem poniższych rozważań nie jest przeprowadzenie analizy stosowania Karty w krajowym porządku prawnym w ogólności, lecz przedstawienie stanowiska Trybunału Sprawiedliwości

¹ J. Barcz (red.), *Ochrona praw podstawowych w Unii Europejskiej*, Warszawa 2008; A. Wróbel (red.), *Karta Praw Podstawowych w europejskim i krajowym porządku prawnym*, Warszawa 2009; K. Lenaerts, *Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej a ochrona praw podstawowych*, Europejski Przegląd Sądowy, 2013/1, s. 4–16; N. Półtorak, *Zakres związania państw członkowskich Kartą Praw Podstawowych Unii Europejskiej*, Europejski Przegląd Sądowy 2014/9, s. 17–28; M. Szpunar, *Kilka uwag systematyzujących na temat zakresu zastosowania Karty Praw Podstawowych UE*, Europejski Przegląd Sądowy 2015/10, s. 4–10; R. Grzeszczak, A. Szmigielski, *Sądowe stosowanie Karty Praw Podstawowych UE w odniesieniu do państw członkowskich – refleksje na podstawie orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości i praktyki sądów krajowych*, Europejski Przegląd Sądowy, 2015/10, s. 11–18; M. Safjan, D. Düsterhaus, *Stosowanie prawa UE przez państwa członkowskie z perspektywy Trybunału Sprawiedliwości – od pełnej zgodności między Kartą i prawem UE do barier proceduralnych ją niweczących*, Europejski Przegląd Sądowy 2016/8, s. 10–18.

Unii Europejskiej w odniesieniu do jej oddziaływania w kontekście stosowania prawa karnego państw członkowskich. Przedmiotem analiz będą zatem kwestie dotyczące tej sfery prawa, w której państwa członkowskie – stanowiąc i stosując prawo – korzystają z przysługujących im kompetencji do karania (*ius puniendi*).

Podobnie jak w innych dziedzinach prawa, także na gruncie prawa karnego zasadnicze znaczenie ma ustalenie zakresu związania państw członkowskich postanowieniami Karty. W ciągu 8 lat obowiązywania Karty, mający w tym zakresie zasadnicze znaczenie jej art. 51 ust. 1 był wielokrotnie przedmiotem wykładni Trybunału Sprawiedliwości. Użyte w art. 51 ust. 1 Karty sformułowanie „w zakresie, w jakim stosują prawo Unii”, wskazujące na zakres związania państw członkowskich obowiązkami wynikającymi z Karty, został już zinterpretowany przez TS w wyrokach *Fransson*², *Melloni*³ i *Siragusa*⁴. Z tych rozstrzygnięć TS wynika, po pierwsze, że analiza zgodności prawa krajowego z Kartą musi następować dwuetapowo. Najpierw konieczne jest ustalenie, czy Karta w ogóle ma zastosowanie, tzn. czy sytuacja rozpatrywana przez sąd krajowy mieści się w pojęciu „stosowania prawa Unii przez państwo członkowskie”. Dopiero w dalszej kolejności, jeżeli ta kwestia zostanie rozstrzygnięta pozytywnie, możliwe jest rozpatrywanie zgodności przepisów krajowych z postanowieniami Karty⁵. Po drugie, konsekwencją ustalenia, że Karta ma zastosowanie w konkretnym przypadku, jest obowiązek kontroli zgodności przepisu krajowego lub działania

² Wyrok z dnia 26 lutego 2013 r., *Fransson*, C-617/10, EU:C:2013:105; z uwagi na fakt, że sformułowane w tym wyroku reguły mają fundamentalne znaczenie dla całego prawa UE (a nie tylko dla dziedziny prawa karnego), był on przedmiotem wielu opracowań i komentarzy, zob. w szczególności A. Pudło, *Głosa do wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawie Aklagaren przeciwko Hansowi Akerbergowi Franssonowi (nr C-617/10)*, Przegląd Sejmowy 2013/5, s. 163–168; E. Hancox, *The meaning of ‘implementing’ EU law under Article 51(1) of the Charter: Akerberg Fransson*, Common Market Law Review 2013/5, s. 1411–1431.

³ Wyrok z dnia 26 lutego 2013 r., *Melloni*, C-399/11, EU:C:2013:107; podobnie jak w przypadku wyroku *Fransson*, także ten wyrok ma fundamentalne znaczenie dla całego prawa UE i konstytucyjnych implikacji zasady pierwszeństwa tego prawa w porządku krajowym (a nie tylko dla dziedziny prawa karnego) i w zasadzie jest przedmiotem wielu komentarzy, klasyczne glosy do wyroku zob. N. de Boer, *Addressing rights divergences under the Charter: Melloni*, Common Market Law Review 2013/, s. 1083–1104; A. Falkiewicz, *Zasada pierwszeństwa we współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych – uwagi do wyroku w sprawie Melloni*, Europejski Przegląd Sądowy 2013/10, s. 29–37.

⁴ Wyrok z dnia 6 marca 2014 r., *Siragusa*, C-206/13, EU:C:2014:126.

⁵ Szerzej na ten temat M. Szwarc, *Application of the Charter of Fundamental Rights in the Context of Sanctions Imposed by Member States for Infringements of European Union Law: Comment on Fransson Case*, European Public Law 2/2014, s. 229–245; M. Szwarc, *Stosowanie Karty Praw Podstawowych w dziedzinie prawa karnego Unii Europejskiej*, [w:] D. Kornobis-Romanowska (red.), *Unia Europejska w roli gwaranta i promotora praw podstawowych*, Sopot 2016, s. 165–186; M. Taborowski, *Znaczenie art. 53 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej dla poziomu ochrony praw podstawowych w krajowym prawie konstytucyjnym*, Państwo i Prawo 1/2016, s. 40–57.

organów krajowych (uznanych za akt stosowania prawa Unii w rozumieniu art. 51 ust. 1 Karty) z prawami podstawowymi w niej zagwarantowanymi. Swoboda sądu krajowego w zakresie wyboru standardu ochrony praw podstawowych w konkretnym przypadku jest uzależniona od stopnia harmonizacji tego standardu na poziomie UE. Jeżeli bowiem działanie państw członkowskich jest w większym stopniu determinowane stanem prawa Unii Europejskiej, wówczas swoboda państw członkowskich zastosowania krajowego standardu ochrony praw podstawowych ulega znacznemu ograniczeniu. Jak bowiem wynika z wyroku *Melloni*, jeżeli przepisy prawa unijnego dokonały harmonizacji standardu ochrony praw podstawowych wówczas państwo członkowskie nie może powołać się na krajowy wyższy standard konstytucyjny.

Dotychczasowe orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości dotyczące stosowania prawa Unii (w tym Karty) w kontekście stosowania prawa karnego przez państwa członkowskie pozwala stwierdzić, że państwa członkowskie „stosują prawo Unii” w następujących sytuacjach. Po pierwsze, gdy państwa członkowskie realizują obowiązki wynikające z prawa Unii Europejskiej: a) dokonując transpozycji decyzji ramowych (lub dyrektyw przyjętych w ramach realizacji współpracy sądowej w sprawach karnych na podstawie obecnie obowiązujących przepisów Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej) i stosując przepisy krajowe transponujące te decyzje ramowe (pkt 2.1. i 2.2.); b) stosując w praktyce przepisy krajowe stanowiące transpozycję decyzji ramowych lub dyrektyw w ramach współpracy sądowej w sprawach karnych (pkt 2.3.); c) stosując przepisy prawa karnego w celu zapewnienia skuteczności prawa UE (pkt 2.4.). Po drugie, gdy z uwagi na szczególne okoliczności danej sprawy okazuje się, że chociaż państwo członkowskie przyjęło przepisy krajowe poza realizacją zobowiązań prawa UE, to jednak stosowanie tych przepisów może wpływać na stosowanie prawa unijnego (pkt 3). Nie należy także zapominać, że państwa członkowskie „stosują prawo Unii” gdy korzystają z wyjątków, uzasadniających wprowadzanie w prawie krajowym ograniczeń swobód rynku wewnętrznego⁶.

2. Realizacja zobowiązań wynikających z prawa UE

2.1. Wykładnia decyzji ramowych (*Lanigan, JZ, Vilkas*)

Jeszcze przed wejściem w życie Karty, Trybunał Sprawiedliwości potwierdził, że państwa członkowskie są związane obowiązkiem poszanowania praw podstawowych przy transpozycji decyzji ramowej⁷. W obecnym stanie prawnym

⁶ Wyrok z 30 kwietnia 2014 r., *Pfleger*, C-390/12, EU:C:2014:281.

⁷ Wyrok z 16 czerwca 2005 r., *Pupino*, C-105/03, EU:C:2005:386; wyrok

także nie powinno budzić wątpliwości, że w przypadku dokonywania transpozycji decyzji ramowej lub dyrektywy przyjętej w ramach współpracy sądowej w sprawach karnych państwo członkowskie wykonuje prawo Unii w rozumieniu art. 51 ust. 1 Karty.

Takie stanowisko konsekwentnie zajmował dotychczas TS w rozstrzygnięciach dotyczących wykładni decyzji ramowej 2002/584/WSiSW w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi⁸, wskazując w szczególności na wyraźne brzmienie jej art. 1 ust. 3. W przepisie tym zastrzeżono, że decyzja ramowa 2002/584/WSiSW nie skutkuje modyfikacją obowiązku poszanowania praw podstawowych i podstawowych zasad prawa zawartych w art. 6 TUE. Obowiązek poszanowania praw podstawowych dotyczy przy tym wszystkich państw członkowskich, a zatem zarówno państwa członkowskiego wydającego nakaz, jak i państwa członkowskiego wykonującego nakaz⁹. Chociaż zatem decyzja ramowa 2002/584/WSiSW została przyjęta przed nadaniem Karcie mocy wiążącej, okoliczność ta nie ma znaczenia dla Trybunału. Karta jest bowiem źródłem praw podstawowych, podobnie jak były nim zasady ogólne prawa unijnego w okresie przed uzyskaniem przez Kartę mocy wiążącej.

Z powyższego wynika przede wszystkim, że uwzględnianie standardu ochrony przewidzianego Kartą jest niezbędne, przy dokonywaniu wykładni przepisów decyzji ramowych oraz przepisów krajowych transponujących je do systemu krajowego. Przy wykładni przepisów decyzji ramowej 2002/584/WSiSW, które generalnie dotyczą pozbawiania wolności (na potrzeby ścigania lub ukarania) punktem centralnym dotychczasowych rozważań Trybunału Sprawiedliwości były gwarancje wynikające z prawa do wolności (art. 6 Karty, który odpowiada art. 5 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, dalej powoływana w tekście jako: EKPC). Prawo do wolności, gwarantowane na podstawie art. 6 Karty ma wpływ na sposób wykładni i stosowania przepisów decyzji ramowej 2002/584/WSiSW.

W wyroku *Lanigan* TS odwołał się do art. 6 Karty w kontekście interpretacji art. 12 i 17 decyzji ramowej 2002/584/WSiSW¹⁰. W tej sprawie sąd krajowy

z 3 maja 2005 r., *Advocaten voor de Wereld*, C-303/05, EU:C:2007:261; wyrok z dnia 27 lutego 2007 r., *Gestoras pro Amnistia*, C-354/04P, EU:C:2007:115, szerzej por. M. Szwarz-Kuczer, *Ochrona praw jednostek w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach karnych*, [w:] A. Wróbel (red.), *Karta Praw Podstawowych w europejskim i krajowym porządku prawnym*, Warszawa 2009, s. 341–360.

⁸ Dz. Urz. UE L 190 z 18.07.2002, s. 1; Dz. Urz. Polskie wydanie specjalne rozdz. 19, t. 6, s. 34.

⁹ Wyrok z 30 maja 2013 r., *Jeremy F.*, C-168/13 PPU, ECLI:EU:C:2013:358, pkt 40; wyrok z 16 lipca 2015 r., *Lanigan*, C-237/15 PPU, EU:C:2005:474, pkt 53.

¹⁰ Art. 12 tej decyzji ramowej dotyczy możliwości utrzymania aresztu osoby, któ-

rozpatrywał sytuację oskarżonego o zabójstwo i posiadanie broni palnej z zamiarem zamachu na życie. F. Lanigan został zatrzymany przez policję irlandzką na podstawie europejskiego nakazu aresztowania wydanego przez sąd Zjednoczonego Królestwa, lecz z uwagi na przedłużające się postępowanie dalsze przedłużanie aresztowania stało pod znakiem zapytania. Oskarżony podnosił przed sądem, że z uwagi na przekroczenie terminów przewidzianych w decyzji ramowej 2002/584/WSiSW, wniosek o przekazanie powinien zostać oddalony. Z tego względu sąd krajowy skierował do Trybunału pytania dotyczące skutków niezachowania terminów określonych w art. 17 decyzji ramowej 2002/584/WSiSW. Odpowiadając na pytania, TS uznał, że art. 12 w zw. z art. 17 tej decyzji ramowej pozwala sądowi wykonującemu nakaz pozostawić w areszcie osobę, której dotyczy wniosek, zgodnie z prawem wykonującego nakaz państwa członkowskiego, po upływie terminów określonych w art. 17 tej decyzji ramowej, nawet jeśli całkowity okres pozbawienia wolności tej osoby przekracza te terminy¹¹. Jednocześnie jednak odwołał się do orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej powoływany w tekście jako: ETPC), dotyczącego standardu stosowanego wobec procedur ekstradycyjnych, z którego wynika, że pozbawienie wolności oparte na tym artykule może uzasadniać wyłącznie przebieg takiego postępowania oraz, że w konsekwencji jeżeli postępowanie nie jest prowadzone z wymaganą starannością, pozbawienie wolności przestaje być uzasadnione¹².

W konsekwencji, zdaniem Trybunału wydanie europejskiego nakazu aresztowania nie może samo w sobie uzasadniać pozbawienia wolności osoby, której dotyczy wniosek, przez okres przekraczający łącznie czas niezbędny do wykonania tego nakazu. W świetle art. 6 Karty dopuszczalne jest przedłużenie aresztu przez sąd wykonujący nakaz, ale jedynie gdy można stwierdzić, że postępowanie w sprawie wykonania nakazu było prowadzone z wystarczającą starannością, a w konsekwencji okres pozbawienia wolności nie jest nadmierny. Ocena tej kwestii została pozostawiona sądowi krajowemu, który jednocześnie powinien przeprowadzić kontrolę indywidualnej sytuacji danej osoby, z uwzględnieniem wszystkich elementów istotnych dla oceny zasadności czasu trwania postępowania, w szczególności ewentualnej beczynności organów zainteresowanego państwa członkowskiego, ewentualnie stopień przyczynienia się do tej długotrwałości osoby, której wniosek dotyczy, a także karę, która może być lub już została orzeczona wobec tej osoby¹³.

rej dotyczy nakaz, natomiast w art. 17 tej decyzji ramowej wskazano maksymalne terminy, w jakich powinny być wydane ostateczne decyzje o wykonaniu europejskiego nakazu aresztowania.

¹¹ Wyrok *Lanigan*, pkt 52.

¹² Wyrok *Lanigan*, pkt 57 i powołane tam orzeczenia ETPC.

¹³ Wyrok *Lanigan*, pkt 58–59.

Z kolei w wyroku *JZ*¹⁴, prawo do wolności miało wpływ na wykładnię art. 26 ust. 1 decyzji ramowej 2002/584/WSiSW. Wyrok ten zapadł wskutek pytania skierowanego przez polski sąd, a dotyczącego wykładni pojęcia „zatrzymanie” użytego w ww. przepisie (która to wykładnia z kolei ma wpływ na interpretację pojęcia „faktyczne pozbawienie wolności” użyte w stanowiącym transpozycję przepisu decyzji ramowej art. 607f Kodeksu postępowania karnego). Już sąd odsyłający zwrócił uwagę, że wykładni art. 26 ust. 1 decyzji ramowej 2002/584/WSiSW należałoby dokonywać z uwzględnieniem art. 5 EKPC i wykładni nadanej temu postanowieniu przez ETPC.

Trybunał Sprawiedliwości potwierdził co do zasady prawidłowość rozumowania sądu krajowego. Pojęcie „zatrzymania” w rozumieniu art. 26 ust. 1 decyzji ramowej 2002/584/WSiSW obejmuje – oprócz osadzenia w zakładzie penitencjarnym – każdy środek lub każdy całokształt środków nałożonych na daną osobę, które ze względu na ich rodzaj, czas trwania, skutki i zasady wykonywania pozbawiają tę osobę wolności w sposób porównywalny z osadzeniem w zakładzie penitencjarnym¹⁵. Wpływ na taką wykładnię art. 26 ust. 1 decyzji ramowej 2002/584/WSiSW miało orzecznictwo ETPC dotyczące pojęcia „prawa do wolności” przewidzianego w art. 5 EKPC (któremu z kolei odpowiada art. 6 Karty). Właśnie opierając się rozstrzygnięciach ETPC dotyczących wykładni art. 5 EKPC¹⁶, Trybunał Sprawiedliwości uznał, że co do zasady środki zastosowane wobec oskarżonego (a następnie skazanego) w sprawie głównej nie wywierały skutku w postaci pozbawienia wolności porównywalnego z osadzeniem i tym samym nie mogły być zakwalifikowane jako „zatrzymanie” w rozumieniu art. 26 ust. 1 decyzji ramowej 2002/584/WSiSW¹⁷.

Trybunał Sprawiedliwości pozostawił ocenę sądowi krajowemu, czy rzeczywiście tak było w sprawie głównej. Podkreślił przy tym, że art. 26 ust. 1 decyzji ramowej 2002/584/WSiSW ogranicza się do minimalnego poziomu ochrony praw podstawowych osoby, której dotyczy europejski nakaz aresztowania. Zatem prawo krajowe mogłoby upoważnić sąd wydający nakaz do zaliczenia na poczet okresu pozbawienia wolności, jaki dana osoba ma odbyć w tym państwie członkowskim, całości lub części okresu stosowania wobec tej osoby przez wykonują-

¹⁴ Wyrok *TS* z 28 lipca 2016 r., *JZ*, C-294/16 PPU, ECLI:EU:C:2016:610.

¹⁵ Wyrok *JZ*, pkt 47.

¹⁶ Wyrok *JZ*, pkt 50–51.

¹⁷ Wyrok *JZ*, pkt 57, przy czym zastosowane w Wielkiej Brytanii środki obejmowały areszt domowy w wymiarze dziewięciu godzin na dobę (w godzinach nocnych), połączony z dozorem elektronicznym danej osoby za pomocą opaski elektronicznej, z obowiązkiem stawiennictwa codziennie lub kilka razy w tygodniu w komisariacie policji w określonych godzinach oraz zakaz występowania o wydanie dokumentów umożliwiających podróże za granicę

ce nakaz państwo członkowskie środków, które nie są pozbawieniem wolności, lecz jej ograniczeniem¹⁸.

Natomiast w wyroku *Vilkas*¹⁹ prawo do wolności miało wpływ na wykładnię art. 23 ust. 3 decyzji ramowej 2002/584/WSiSW. W przepisie tym ustalono zasadę, że przekazanie osoby, której dotyczy nakaz, powinno nastąpić tak szybko, jak to możliwe, w dniu uzgodnionym przez zainteresowane organy (art. 23 ust. 1), a najpóźniej po upływie 10 dni od daty wydania prawomocnej decyzji w sprawie wykonania europejskiego nakazu aresztowania (art. 23 ust. 2). Jednakże, zgodnie z art. 23 ust. 3 decyzji ramowej 2002/584/WSiSW, jeżeli przekazanie osoby, której dotyczy wnioski w terminie wskazanym w ust. 2 udaremniają okoliczności niezależne od któregośkolwiek z państw członkowskich, wykonujące i wydające nakaz organy sądowe powinny niezwłocznie porozumieć się i ustalić nowy termin przekazania. W takim przypadku przekazanie powinno nastąpić w ciągu 10 dni od w ten sposób uzgodnionej nowej daty.

Sąd krajowy rozpatrujący sprawę główną powziął wątpliwości, czy art. 23 decyzji ramowej 2002/584/WSiSW dopuszcza możliwość ustalenia nowego terminu przekazania więcej niż jeden raz oraz jeśli tak, to w jakich przypadkach. Trybunał Sprawiedliwości, po dokonaniu literalnej i celowościowej analizy art. 23 decyzji ramowej 2002/584/WSiSW stwierdził, że na podstawie jej art. 23 ust. 3 zainteresowane organy – czyli sąd wydający nakaz i sąd wykonujący nakaz – powinny ustalić nowy termin przekazania na mocy tego przepisu, gdy przekazanie osoby, której dotyczy wnioski, w ciągu dziesięciu dni od uzgodnionej na podstawie wspomnianego przepisu pierwszej nowej daty przekazania udaremniają okoliczności niezależne od któregoś z państw członkowskich²⁰. Następnie Trybunał zbadał, czy taka celowościowa wykładnia ww. przepisu decyzji ramowej, nie narusza prawa do wolności gwarantowanego na podstawie art. 6 Karty, i wskazał, w jaki sposób przepisy powinny być stosowane, by to prawo zagwarantować. Zdaniem Trybunału, powyższa wykładnia art. 23 ust. 3 decyzji ramowej 2002/584/WSiSW nie nakłada bezwzględnego obowiązku utrzymania aresztu osoby, której dotyczy wnioski. Zgodnie bowiem z art. 12 tej decyzji ramowej to do wykonującego nakaz organu sądowego należy podjęcie decyzji, czy osoba ta powinna pozostać tymczasowo aresztowana. Przypomniał także rozstrzygnięcie w wyroku *Lanigan* i wskazał, że także w sytuacji, gdy zainteresowane organy uzgodnią drugą nową datę przekazania na podstawie art. 23 ust. 3 decyzji ramowej 2002/584/WSiSW, wykonujący nakaz organ sądowy będzie mógł zdecydować o pozostawieniu w areszcie osoby, której dotyczy wnioski, zgodnie z art. 6

¹⁸ Wyrok JZ, pkt 55.

¹⁹ Wyrok z 25 stycznia 2017 r., C-640/15, *Vilkas*, ECLI:EU:C:2017:39.

²⁰ Wyrok *Vilkas*, pkt 39.

Karty, jedynie pod warunkiem, że postępowanie dotyczące przekazania było prowadzone z wystarczającą starannością, a w konsekwencji okres pozbawienia wolności nie jest nadmierny²¹. W tym przypadku zatem to do sądu krajowego będzie należało zapewnienie, że prawo do wolności nie jest naruszone.

W omówionych powyżej rozstrzygnięciach, TS zastosował art. 6 Karty (i odpowiadający mu art. 5 EKPC) jako wzorzec przy dokonywaniu wykładni pojęć użytych w decyzji ramowej 2002/584/WSiSW, a także wskazówkę interpretacyjną dla sądów krajowych w zakresie stosowania przepisów tej decyzji ramowej. Niewątpliwie zatem sąd krajowy stosujący przepisy krajowe stanowiące transpozycję przepisów decyzji ramowej jest związany także obowiązkiem poszanowania praw podstawowych gwarantowanych na podstawie Karty przy wykładni i stosowaniu tych przepisów.

2.2 Ocena zgodności przepisów krajowych (*Jeremy F., Radu*)

Wpływ postanowień Karty na przepisy prawa karnego nie ogranicza się jedynie do samej wykładni przepisów krajowych transponujących przepisy dyrektywy. Jej postanowienia bowiem mają wpływ na ocenę zgodności przepisów krajowych z decyzjami ramowymi i stanowią wzorzec kontroli dla samych przepisów decyzji ramowych. Należy przy tym podkreślić, że Trybunał Sprawiedliwości jest skłonny z własnej inicjatywy oceniać przepisy decyzji ramowej pod kątem zgodności z Kartą, we wszystkich tych sytuacjach, gdy sąd krajowy zwraca uwagę na możliwość zastosowania wyższego standardu ochrony na podstawie swojego prawa krajowego.

W tym względzie z dotychczasowego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości wynika, że gdy prawo UE nie zostało w danym zakresie poddane szczególnej harmonizacji, państwa członkowskie mają większą swobodę w kształtowaniu swoich przepisów krajowych i stosowaniu wyższego standardu ochrony. Przykładem takiego ograniczonego wpływu Karty kontrolę zgodności przepisów krajowych jest wyrok *Jeremy F.*, w której TS odpowiadała na pytanie sądu krajowego dotyczące dopuszczalności – w świetle przepisów decyzji ramowej 2002/584/WSiSW – przepisów krajowych przewidujących środek zaskarżenia (o skutku zawieszającym wykonanie orzeczenia organu sądowego) od decyzji dotyczącej wykonania europejskiego nakazu aresztowania. Trybunał potwierdził obowiązek interpretacji przepisów transponujących decyzję ramową 2002/584/WSiSW w świetle prawa do skutecznego środka prawnego, sformułowanego w art. 13 EKPC i art. 47 Karty²². Następnie zbadał, czy procedura przekazywania osób

²¹ Wyrok *Vilkas*, pkt 41–43.

²² Wyrok *Jeremy F.*, pkt 42.

w samej decyzji ramowej 2002/584/WSiSW jest zgodna z wymogami wynikającymi z art. 47 Karty. Upewniwszy się, że przepisy decyzji ramowej są z tym przepisem zgodne, Trybunał Sprawiedliwości uznał, że brak w samej decyzji ramowej regulowania dotyczącego ewentualnego prawa do środka zaskarżenia o charakterze zawieszającym przeciwko orzeczeniom dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania nie stoi na przeszkodzie, by państwa członkowskie taką możliwość wniesienia odwołania przewidziały. W ocenie Trybunału decyzja ramowa 2002/584/WSiSW pozostawiła państwom szeroki zakres uprawnień dyskrecjonalnych w odniesieniu do realizacji wytyczonych w niej celów, w szczególności w zakresie możliwości ustanowienia środka zaskarżenia o charakterze zawieszającym względem orzeczeń dotyczących europejskiego nakazu aresztowania. W konsekwencji przepisy decyzji ramowej 2002/584/WSiSW umożliwiają państwu członkowskiemu stosowanie własnych przepisów konstytucyjnych, dotyczących w szczególności sprawiedliwego procesu sądowego, oczywiście pod warunkiem, że stosowanie tej decyzji ramowej nie dozna uszczerbku²³.

Inaczej jednak będzie, jeżeli w przepisach prawa UE (w decyzji ramowej lub dyrektywie) dokonano harmonizacji określonych aspektów procedury karnej, w szczególności gwarancji procesowych osób oskarżonych. Wówczas bowiem swoboda państw członkowskich jest zdecydowanie mniejsza. Jedynie sygnalizacyjnie należy przypomnieć wyrok *Melloni*, w którym Trybunał Sprawiedliwości stwierdził, że art. 4a decyzji ramowej 2002/584/WSiSW jest zgodny z wymogami z art. 47 i art. 48 ust. 2 Karty²⁴. Jednocześnie, biorąc pod uwagę wysoki stopień harmonizacji w zakresie wymogów związanych z wyrokami wydawanymi zaocznie (art. 4a decyzji ramowej 2002/584/WSiSW), Trybunał odmówił państwu członkowskiemu możliwości zastosowania w tym zakresie swojego krajowego konstytucyjnego standardu ochrony w celu odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania. W tym przypadku stopień harmonizacji gwarancji procesowych był tak wysoki, że państwo członkowskie nie mogłoby zastosować wyższego krajowego standardu ochrony, gdyż doprowadziłoby to do naruszenia pierwszeństwa, jednolitości i skuteczności prawa UE²⁵.

W tym samym nurcie orzecznictwa pozostaje wyrok *Radu*²⁶, w której TS rozstrzygał, czy decyzja ramowa 2002/584/WSiSW w związku z art. 47 i art.

²³ Wyrok *Jeremy F.*, pkt 51–53.

²⁴ Wyrok *Melloni*, pkt 54.

²⁵ Por. wyrok *Melloni*, pkt 60 oraz 62–64; na temat porównania standardu Karty ze standardem EKPC por. M. Wąsek-Wiaderek, *Ochrona praw oskarżonego w Karcie Praw Podstawowych UE – nowy standard czy zatwierdzenie status quo?*, Europejski Przegląd Sądowy 2015/10, s. 37–44.

²⁶ Wyrok z 29 stycznia 2013 r., C-396/11 *Radu*, EU:C:2013:39.

48 Karty (oraz art. 6 EKPC) pozwala wykonującemu nakaz sądowi sprzeciwić się wykonaniu europejskiego nakazu aresztowania wydanego w celu przeprowadzenia postępowania karnego ze względu na to, że przed wydaniem nakazu sąd wydający nakaz nie przesłuchał osoby, której dotyczy wnioski²⁷. Oskarżony w postępowaniu głównym sprzeciwił się wykonaniu nakazów wydanych w celu osądzenia, zwracając w szczególności uwagę, że przepisy decyzji ramowej 2002/584/WSiSW powinny być interpretowane i stosowane zgodnie z przepisami Karty i EKPC, gwarantującymi m.in. prawo do obrony.

Trybunał Sprawiedliwości przyznał w wyroku, że art. 4a decyzji ramowej 2002/584/WSiSW zawiera gwarancję procesową, zgodnie z którą naruszenie prawa do obrony w trakcie procesu, który zakończył się skazaniem zaocznym może (przy spełnieniu warunków wskazanych w tym przepisie) stanowić podstawę odmowy wykonania nakazu wydanego w celu wykonania kary pozbawienia wolności. W art. 4a decyzji ramowej 2002/584/WSiSW, wśród podstaw odmowy wykonania nakazu, nie uwzględniono natomiast przypadku, gdy europejski nakaz aresztowania został wydany w celu przeprowadzenia postępowania karnego bez przesłuchania osoby, której dotyczy wnioski, przez wydające nakaz organy sądowe.

W uzasadnieniu wyroku brak jest wyodrębnionych rozważań poświęconych kwestii, czy Karta ma zastosowanie w tej sprawie, chociaż takie wątpliwości sformułował sąd krajowy w swoim pierwszym pytaniu. Jedynie rzecznik generalna Eleanor Sharpston wskazała w swojej opinii, że wejście w życie Traktatu z Lizbony (który nadał z mocą od 1 grudnia 2009 r. moc wiążącą Karcie) w żaden istotny sposób nie zmieniło prawa UE. Jej zdaniem art. 6 ust. 1 i 3 TUE stanowią kodyfikację wcześniejszego stanowiska. Innymi słowy, stanowią one zwięzły wyraz woli politycznej, zgodnie z którą mocniej należy podkreślić godne poszanowania i ochrony zasady będące przedmiotem regulacji tych postanowień. Postanowienia Karty, w tym jej art. 6, 48 i 52, stanowią przepisy prawa pierwotnego Unii. Natomiast prawa podstawowe gwarantowane na mocy EKPC, w szczególności jej art. 5 i 6, stanowią część prawa Unii jako zasady ogólne prawa²⁸.

Wydaje się, że Trybunał przyjął to stanowisko niejako w sposób dorozumiany, dokonując po prostu analizy przepisów decyzji ramowej 2002/584/WSiSW pod kątem poszanowania praw gwarantowanych na mocy Kartą. Zdaniem Trybunału, art. 47 i 48 Karty nie wymagają, by organ sądowy państwa członkow-

²⁷ Pytania prejudycjalne skierował do TS sąd krajowy orzekający w sprawie wykonania 4 nakazów aresztowania wydanych w celu przeprowadzenia postępowań karnych, wydanych przeciwko C.V. Radu przez prokuratury w Münsterze, Coburgu, Bielefeldzie i Verden.

²⁸ Opinia rzecznik generalnej Eleanor Sharpston z 18 października 2012 r. w sprawie *Radu*, EU:C:2012:648, pkt 50–52.

skiego był uprawniony do odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania wydanego w celu przeprowadzenia postępowania karnego ze względu na to, że osoba, której dotyczy wniosek, nie została przesłuchana przez wydające nakaz sądy przed jego wydaniem²⁹. Innymi słowy w wyroku potwierdzono, że prawodawca Unii zapewnił poszanowanie prawa do przesłuchania w państwie członkowskim wykonania nakazu, zaś brak takiej gwarancji, o jaką upominał się Radu, nie naruszył postanowień Karty³⁰.

Trybunał Sprawiedliwości w tym wyroku dokonał wyważenia pomiędzy zapewnieniem poszanowania prawa do przesłuchania a skutecznością mechanizmu europejskiego nakazu aresztowania. Gdyby bowiem wydające nakaz organy sądowe były zobowiązane do przesłuchania osoby, której dotyczy wniosek, przed wydaniem europejskiego nakazu aresztowania, obowiązek taki w nieunikniony sposób prowadziłyby do zniweczenia systemu przekazywania ustanowionego decyzją ramową 2002/584/WSiSW, a tym samym zakłócałyby realizację przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości³¹. W konkluzji Trybunał stwierdził, że wykonujący europejski nakaz aresztowania organ sądowy nie ma możliwości odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania wydanego w celu przeprowadzenia postępowania karnego ze względu na to, że przed jego wydaniem osoba, której dotyczy wniosek, nie została przesłuchana w państwie członkowskim wydania nakazu³².

Z wyroków *Melloni*, *Jeremy F.* i *Radu* wynika, że Trybunał Sprawiedliwości jest skłonny stosować przepisy Karty jako wzorzec kontroli dla przepisów decyzji ramowych, i to bez względu na to, czy kwestia ta jest przedmiotem wątpliwości sądu odsyłającego, czy nie. Jeżeli bowiem przepisy prawa krajowego wykraczają poza standard ochrony wyznaczony przepisami decyzji ramowej, wówczas TS będzie chciał w pierwszej kolejności ustalić, czy przepisy decyzji ramowej respektują standard wyznaczony Kartą. Jak dotychczas Trybunał nie stwierdził w żadnym ze swoich wyroków, by przepis decyzji ramowej był z postanowieniami Karty niezgodny. Standardem ochrony wynikającym z Karty (interpretowanej zgodnie z dorobkiem ETPC) jest związany sąd krajowy stosujący przepisy transponujące decyzję ramową. Im mniejszy stopień szczegółowości przepisów decyzji ramowej, tym większą swobodę mają państwa członkowskie do wprowadzania przepisów, które uzupełniają jej przepisy i zapewniają większą, pełniejszą

²⁹ Wyrok *Radu*, pkt 37–38.

³⁰ Uzasadniając swoje stanowisko Trybunał wskazał na art. 8 i 15 decyzji ramowej, a także art. 13–14 i 19 tej decyzji ramowej, które określają standard prawa do obrony, por. Wyrok *Radu*, pkt 39, 41–42.

³¹ Wyrok *Radu*, pkt 40.

³² Zobacz także, M. Wąsek-Wiaderek, *Ochrona praw oskarżonego ...*, s. 38–40.

ochronę. Wówczas decyzja ramowa wyznacza pewne minimum, poza które państwo członkowskie może wykroczyć. Granicą tej swobody pozostawionej państwom członkowskim jest uznanie, że wprowadzenie wyższego standardu nie zagraża „stosowaniu decyzji ramowej” (wyrok *Jeremy F.*) ani pierwszeństwu, jednolitości lub skuteczności prawa UE (*Melloni*). Jednakże im większy stopień harmonizacji i szczegółowości regulacji unijnych, tym swoboda państw członkowskich mniejsza, bowiem wówczas jest większe prawdopodobieństwo, że przepisy krajowe wykraczające poza decyzję ramową – mogą zagrazić jednolitości i skuteczności prawa UE (*Radu*).

2.3. Wykonywanie orzeczeń w ramach wzajemnego uznawania (*Aranyosi i Căldăraru*)

Państwa członkowskie stosują prawo Unii w rozumieniu art. 51 ust. 1 Karty także wówczas, gdy sąd wydający europejski nakaz aresztowania i sąd wykonujący taki nakaz stosują przepisy krajowe przyjęte w wykonaniu decyzji ramowej, tzn. działają w ramach wzajemnego uznawania orzeczeń. Takie stanowisko potwierdził Trybunał Sprawiedliwości w wyroku *Aranyosi i Căldăraru*³³. Wyrok ten zapadł na tle dwóch postępowań prowadzonych przez niemieckie sądy, dotyczących odpowiednio: wykonania europejskiego nakazu aresztowania wydanego przez sąd węgierski w celu przeprowadzenia przez ten sąd postępowania karnego (C-404/15 *Aranyosi*) oraz wykonania europejskiego nakazu aresztowania wydanego przez sąd rumuński w celu wykonania orzeczonej w Rumunii kary pozbawienia wolności (C-659/15 PPU *Căldăraru*). W obu postępowaniach sądy odsyłające powzięły wątpliwości dotyczące dopuszczalności takiego przekazania, uznając istnienie wiarygodnych wskazówek, że w razie przekazania oskarżeni, których dotyczyły europejskie nakazy aresztowania, byłiby poddani warunkom pozbawienia wolności naruszającym art. 3 EKPC i prawa podstawowe oraz ogólne zasady prawa ustanowione w art. 6 TUE. Sądy niemieckie wzięły pod uwagę stanowisko ETPC, który stwierdził odpowiednio: naruszenie przez państwo węgierskie art. 3 EKPC poprzez osadzenie skarżących w zbyt małych i przeludnionych celach³⁴ oraz naruszenie przez państwo rumuńskie art. 3 EKPC poprzez

³³ Wyrok z 5 kwietnia 2016 r., C404/15 i C-659/15 PPU, *Aranyosi i Căldăraru*, EU:C:2016:198, pkt 84; zob. T. Ostropolski, *Naruszenie praw podstawowych jako przestępstwo wykonania ENA – uwagi do wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 5.04.2016 r. w sprawach połączonych C-404/15 Aranyosi i C-659/15 PPU Caldăraru*, Europejski Przegląd Sądowy, 11/2016, s. 20–26 oraz G. Agnostaras, *Mutual confidence is not blind trust! Fundamental rights protection and the execution of the European arrest warrant: Aranyosi and Căldăraru*, *Common Market Law Review* 53, 1675–1704, 2016.

³⁴ Varga i in. przeciwko Węgrom, skargi nr 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13 i 64586/13 64586/13 Wyrok ETPC z dnia 10 marca 2015 r. – ETPC uznał ten wyrok za pilotażowy, z uwagi na otrzymanie 450 podobnych skarg przeciwko

osadzenie skarżących w zbyt małych i przeludnionych celach, bez dostatecznego ogrzewania, brudnych i pozbawionych możliwości korzystania z prysznic³⁵. W obu sprawach skierowano pytania prejudycjalne dotyczące możliwości (lub obowiązku) odmowy przekazania (odpowiednio w celu przeprowadzenia postępowania karnego i w celu wykonania kary), wobec istnienia poważnych dowodów wskazujących na to, że warunki pozbawienia wolności w państwie wydającym nakaz naruszają prawa podstawowe danej osoby i ogólne zasady zagwarantowane w art. 6 TUE oraz możliwości uzależnienia takiego przekazania od uzyskania gwarancji, że zostaną zapewnione odpowiednie warunki pozbawienia wolności.

Warto w tym miejscu krótko przypomnieć, że z art. 1 ust. 3 decyzji ramowej 2002/584/WSiSW wynika co do zasady obowiązek poszanowania praw podstawowych i podstawowych zasad prawa zawartych w art. 6 TUE. Jednocześnie katalog przesłanek odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania, wynikający z art. 4–4a decyzji ramowej 2002/584/WSiSW ma charakter zamknięty. W katalogu tym nie uwzględniono wyraźnie przesłanki odmowy wykonania nakazu opierającej się na konieczności zagwarantowania ochrony praw podstawowych osoby, której nakaz dotyczy. Z tego względu w tej sprawie Trybunał Sprawiedliwości w istocie stanął przed zadaniem pogodzenia z jednej strony zapewnienia prawidłowego działania wzajemnego uznawania orzeczeń w sprawach karnych (poprzez skuteczne stosowanie w praktyce przepisów decyzji ramowej)³⁶ oraz z drugiej strony – zagwarantowania ochrony praw podstawowych gwarantowanych na podstawie Karty. W wyjątkowych sytuacjach zdaniem Trybunału mogą być wprowadzone ograniczenia dotyczące zasad wzajemnego uznawania i wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi, zaś sama decyzja ramowa nie może skutkować modyfikacją obowiązku poszanowania praw podstawowych zawartych między innymi w Karcie³⁷.

Z tego względu rozstrzygnięcie TS składa się z dwóch części argumentacji. Najpierw Trybunał Sprawiedliwości orzekł, że gdy sąd wykonującego nakaz państwa członkowskiego dysponuje danymi świadczącymi o rzeczywistym niebezpieczeństwie nieludzkiego lub poniżającego traktowania osób pozbawionych wolności w wydającym nakaz państwie członkowskim w świetle standardu

Węgrom, por. wyrok *Aranyosi i Căldăraru*, pkt 42–43.

³⁵ Voicu przeciwko Rumunii, skarga nr 22015/10, wyrok z 10 września 2014 r.; Bucurean przeciwko Rumunii, skarga 13054/12, wyrok z 10 września 2014 r.; Constantin Aurelian Burlacu przeciwko Rumunii, skarga nr 51318/12, wyrok z 13 października 2014 r.; Mihai Laurențiu Marin przeciwko Rumunii, skarga nr 79857/12, wyrok z 10 września 2014 r., por. wyrok *Aranyosi i Căldăraru*, pkt 59–60.

³⁶ Wyrok *Aranyosi i Căldăraru*, pkt 75–80.

³⁷ Wyrok *Aranyosi i Căldăraru*, pkt 82–83 oraz cytowana tam opinia 2/13, EU:C:2014:2454, pkt 191.

ochrony praw podstawowych Unii, a w szczególności art. 4 Karty, musi on ocenić istnienie takiego niebezpieczeństwa przed podjęciem decyzji o przekazaniu danej osoby do państwa członkowskiego wydania nakazu. Wykonanie takiego nakazu nie może bowiem prowadzić do nieludzkiego lub poniżającego traktowania wspomnianej osoby³⁸. W konsekwencji na sądzie wykonującym nakaz spoczywa obowiązek uwzględnienia obiektywnych, wiarygodnych i aktualnych danych o warunkach pozbawienia wolności panujących w wydającym nakaz państwie członkowskim, przy czym dane takie mogą w szczególności wynikać z orzeczeń międzynarodowych sądów (takich jak ETPC) oraz innych decyzji, sprawozdań i dokumentów sporządzanych przez organizacje międzynarodowe (takich jak Rada Europy lub ONZ). Trybunał przypomniał także zobowiązania wynikające z art. 3 EKPC spoczywające na państwach stronach EKPC³⁹.

Następnie jednak TS zastrzegł, że nawet istnienie rzeczywistego niebezpieczeństwa nieludzkiego lub poniżającego traktowania ze względu na ogólne warunki pozbawienia wolności panujące w wydającym nakaz państwie członkowskim nie może jako takie prowadzić do odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania. Nawet jeżeli sąd wykonujący nakaz stwierdzi istnienie takiego niebezpieczeństwa, musi on dokładnie ocenić, czy istnieją poważne i potwierdzone podstawy uznania, że dana osoba (wobec której został wydany nakaz) będzie narażona na to niebezpieczeństwo ze względu na warunki jej pozbawienia wolności w wydającym nakaz państwie członkowskim. Zdaniem Trybunału bowiem samo istnienie danych potwierdzających nieprawidłowości systemowe lub ogólne, nie oznacza, że w konkretnym przypadku dana osoba byłaby poddana nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu w razie przekazania organom wydającego nakaz państwa członkowskiego. Trybunał zatem stanął na stanowisku, że konieczne jest zapewnienie poszanowania, art. 4 Karty w konkretnej sytuacji osoby, której dotyczy europejski nakaz aresztowania. Z tego względu konieczna jest analiza, czy w konkretnych okolicznościach istnieją poważne i sprawdzone podstawy, aby uznać, że w następstwie przekazania do wydającego nakaz państwa członkowskiego osoba taka będzie narażona na rzeczywiste niebezpieczeństwo nieludzkiego lub poniżającego traktowania. W tym celu sąd ten powinien wystąpić o przekazanie informacji uzupełniających do wydającego nakaz organu sądowego, który z kolei powinien udzielić potrzebnych informacji. Wykonujący nakaz organ sądowy powinien odroczyć podjęcie decyzji o przekazaniu zainteresowanej osoby do czasu uzyskania informacji uzupełniających umożliwiających mu wykluczenie istnienia takiego niebezpieczeństwa, zaś jeżeli nie można go

³⁸ Wyrok *Aranyosi i Căldăraru*, pkt 88.

³⁹ Wyrok *Aranyosi i Căldăraru*, pkt 89–90.

wykluczyć w rozsądnym terminie, powinien zdecydować, czy umorzyć procedurę przekazywania⁴⁰.

Trybunał potwierdził jednocześnie, że sąd wykonujący europejski nakaz aresztowania jest związany obowiązkiem poszanowania także innych praw wynikających z Karty. Sąd ten ma obowiązek działać w poszanowaniu art. 6 Karty (oznacza to, że może podjąć decyzję o pozostawieniu zainteresowanej osoby w areszcie jedynie pod warunkiem, że postępowanie w sprawie wykonania orzeczenia było prowadzone z wystarczającą starannością, a w konsekwencji okres pozbawienia wolności nie jest nadmierny), uwzględnić w należyty sposób zasadę domniemania niewinności gwarantowaną w art. 48 Karty oraz przestrzegać wymogu proporcjonalności (przewidzianego w art. 52 ust. 1 Karty, z którego wynika że wydanie nakazu samo w sobie nie może uzasadniać pozostawienia zainteresowanej osoby w areszcie bez jakiegokolwiek ograniczenia czasowego)⁴¹.

W wyroku *Aranyosi i Căldăraru* TS po raz pierwszy na gruncie współpracy sądowej w sprawach karnych przyznał, że obowiązek ochrony praw podstawowych może w pewnych okolicznościach stanowić podstawę do odroczenia wykonania orzeczenia sądowego wydanego przez organ innego państwa członkowskiego. W tym względzie warto wspomnieć, że taka propozycja po raz pierwszy pojawiła się w opinii rzecznik generalnej E. Sharpston w sprawie *Radu*⁴². Dopiero jednak w wyroku *Aranyosi i Căldăraru* TS potwierdził możliwość i obowiązek sądu krajowego podjęcia takiego działania. Z tej perspektywy zasada wzajemnego uznawania orzeczeń, opierająca się na wzajemnym zaufaniu między państwami członkowskimi, musiała ustąpić pierwszeństwa ochronie praw podstawowych. Innymi słowy, nawet jeżeli niebezpieczeństwo naruszenia prawa podstawowego osoby, której dotyczy europejski nakaz aresztowania, nie może stanowić nowej podstawy odmowy wykonania tego nakazu (nieprzewidzianej wprost w samej decyzji ramowej), to jednak na sądzie wykonującym nakaz spoczywa obowiązek upewnienia się, czy standard ochrony jest w państwie wydania nakazu przestrzegany.

Oceniając znaczenie rozstrzygnięcia w wyroku *Aranyosi i Căldăraru*, należy w pierwszej kolejności wskazać, że prowadzi ono do ujednoczenia podejścia do ochrony praw podstawowych przez organy (w tym sądy) krajowe wykonujące orzeczenia organów (sądów) innych państw członkowskich w całym obszarze prawa UE regulującym funkcjonowanie Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości. Potwierdzono w nim bowiem, że przy realizacji wzajemnego

⁴⁰ Wyrok *Aranyosi i Căldăraru*, pkt 92–94 oraz sentencja wyroku.

⁴¹ Wyrok *Aranyosi i Căldăraru*, pkt 100–101.

⁴² Por. wyżej pkt 2.2 oraz opinia rzecznik generalnej Sharpston w sprawie *Radu*, pkt 73

uznawania orzeczeń, sądy państw członkowskich, w tym sąd wykonujący europejski nakaz aresztowania, mają obowiązek zagwarantowania ochrony praw podstawowych.

W tym kontekście trzeba przypomnieć, że w 2011 r. Trybunał Sprawiedliwości w wyroku *N.S.*⁴³ stwierdził, że na państwach członkowskich, w tym na sądach, ciąży obowiązek odmowy dokonania transferu osoby ubiegającej się o azyl do „odpowiedzialnego państwa członkowskiego” w rozumieniu rozporządzenia 343/2003, jeżeli nie mogą one pominąć faktu, iż systemowe nieprawidłowości w zakresie procedury azylowej i warunków przyjmowania osób ubiegających się o azyl w tym państwie członkowskim stanowią poważne i udowodnione powody, aby przypuszczać, że wnioskodawca zetknie się z rzeczywistym niebezpieczeństwem bycia poddanym nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu w rozumieniu art. 4 Karty⁴⁴. Wówczas wątpliwości sądu krajowego, rozstrzygane przez Trybunał Sprawiedliwości, były związane z niebezpieczeństwem naruszenia art. 4 Karty, podobnie jak w wyroku *Aranyosi i Căldăraru*. Co prawda, rzecznik generalny Y. Bot w opinii w sprawach *Aranyosi i Căldăraru* odrzucił możliwość rozstrzygnięcia na gruncie współpracy sądowej w sprawach karnych w sposób analogiczny, jak w wyroku *N.S.*, tzn. przeniesienie wprost rozstrzygnięcia przyjętego w ramach polityki azylowej. Zdaniem rzecznika generalnego inne są cele systemu azylowego i systemu przekazywania osób na podstawie europejskiego nakazu aresztowania. Ten drugi bowiem ma na celu zagwarantowanie porządku publicznego i bezpieczeństwa publicznego poprzez umożliwienie odpowiednio przeprowadzenia postępowania karnego (względem P. Aranyosi) i zapewnienie wykonania kary pozbawienia wolności (względem R. Căldăraru). Dopuszczenie możliwości odmowy nakazu w takich sytuacjach jak te rozpatrywane przez sądy odsyłające w sprawach *Aranyosi i Căldăraru* powodowałoby oczywiste ryzyko, że popełnione przestępstwa nie zostaną ukarane, a sprawca może popełnić je ponownie, naruszając w ten sposób prawa i wolności innych obywateli UE. Co więcej, zdaniem rzecznika generalnego to rozwiązanie zachęcałoby osoby poszukiwane w celu przeprowadzenia postępowania karnego lub wykonania kary pozbawienia wolności do przemieszczania się do innych państw członkowskich, aby uniknąć tych postępowań karnych lub aby móc odbywać karę w tym państwie⁴⁵.

⁴³ Wyrok z 21 grudnia 2011 r., *N.S. i in.*, C-411/10 i C-493/10, ECLI:EU:C:2011:865.

⁴⁴ Wyrok *N.S.*, pkt 106 i sentencja wyroku.

⁴⁵ Opinia rzecznika generalnego Y. Bota z 3 marca 2016 r., ECLI:EU:C:2011:611, pkt 60 i 63.

Jednocześnie jednak, aby jednak pogodzić potrzebę skutecznej realizacji wzajemnego uznawania oraz poszanowania praw podstawowych, rzecznik generalny zaproponował, by ewentualną możliwość odmowy wykonania nakazu badać w świetle zasady proporcjonalności. W takim ujęciu sąd wykonujący nakaz powinien, za pomocą wymiany informacji opartej na współpracy pomiędzy sądami, dokonać oceny, czy przy uwzględnieniu danych dostarczonych przez wydający nakaz sąd osoba podlegająca przekazaniu byłaby rzeczywiście pozbawiona wolności w warunkach, które nie są nieproporcjonalne. Rzecznik podkreślił także, że na państwie wydającym nakaz spoczywa podjęcie wszelkich niezbędnych środków, w tym niezbędnych reform w zakresie polityki karnej, aby zagwarantować, że osoba podlegająca przekazaniu odbędzie karę w warunkach zapewniających poszanowanie jej praw podstawowych oraz umożliwienie jej skorzystania ze wszystkich dostępnych środków zaskarżenia w celu obrony swoich indywidualnych wolności⁴⁶. Wydaje się, że Trybunał Sprawiedliwości (nawet jeżeli nie powtórzył wprost rozważań rzecznika generalnego) zajął podobne stanowisko, o czym może świadczyć fakt, że w uzasadnieniu swojego rozstrzygnięcia w wyroku *Aranyosi i Căldăraru* nie powołał sprawy N.S. Chociaż zatem z samego wyroku nie wynika obowiązek odmowy wykonania nakazu (ochrona praw podstawowych nie jest autonomiczną i dodatkową przesłanką odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania), to jednak na sądzie krajowym spoczywa obowiązek rozważenia w konkretnej sprawie, w jaki sposób pogodzić obowiązek wykonania nakazu z koniecznością zagwarantowania ochrony praw osoby, której ten nakaz dotyczy.

Po drugie, wyrok ten może mieć istotny wpływ na sposób korzystania przez państwa członkowskie z prawa karania. Zgodnie z art. 67 ust. 1 TFUE Unia stanowi przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w poszanowaniu praw podstawowych oraz różnych systemów i tradycji prawnych państw członkowskich. Jest to zatem cel równorzędny z tym wskazanym w art. 67 ust. 3 TFUE, tzn. realizacją zasady wzajemnego uznawania orzeczeń w sprawach karnych. Wyrok *Aranyosi i Căldăraru*, a także oczywiście stan faktyczny i prawny obu spraw które stały się tłem do wydania tego wyroku, stanowi egzemplifikację konfliktów, jakie będą musiały rozstrzygać sądy krajowe oraz Trybunał Sprawiedliwości. Można uznać, że jest to konflikt między koniecznością poszanowania praw podstawowych gwarantowanych Kartą a koniecznością realizacji jednego z celów Unii Europejskiej, jakim jest zapobieganie i zwalczanie przestępczości poprzez wzajemne uznawanie orzeczeń w sprawach karnych, w szczególności

⁴⁶ Opinia rzecznika generalnego Y. Bota z 3 marca 2016 r., ECLI:EU:C:2011:611, pkt 134 i pkt 183.

europijskich nakazów aresztowania. Chociaż Trybunał Sprawiedliwości w wyroku *Aranyosi i Căldăraru* podkreślił fundamentalne znaczenie wzajemnego uznawania orzeczeń w sprawach karnych oraz zasady wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi, na którym opiera się wzajemne uznawanie, to jednak przyznał, że w wyjątkowych przypadkach wykonanie europejskiego nakazu aresztowania nie może być automatyczne. W takim ujęciu ochrona praw podstawowych może być traktowana jako nieprzekraczalna granica zasady wzajemnego zaufania w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach karnych⁴⁷.

Po trzecie, wyrok *Aranyosi i Căldăraru* pozwala dostrzec, że mechanizmy kontroli przestrzegania praw podstawowych przez państwa członkowskie, w zakresie, w jakim stosują one prawo Unii, zostały uzupełnione o możliwość działania organów sądowych innych państw członkowskich. Dotychczas kontrolę tę wykonywał wyłącznie Trybunał Sprawiedliwości, przede wszystkim w trybie orzeczeń prejudycjalnych. Z komentowanego wyroku wynika, że kontrola przestrzegania praw podstawowych przez państwa członkowskie może być wykonywana także w ujęciu wertykalnym, tzn. w relacjach między sądem, który wydał nakaz, i sądem, który ten nakaz ma wykonać. Taki mechanizm wzajemnej kontroli sądów państw członkowskich, a co za tym idzie wzajemnej kontroli państw członkowskich jako takich, być może w przyszłości będzie skłaniał państwa członkowskie do intensyfikacji harmonizacji standardów ochrony praw podstawowych w drodze aktów prawa UE. Im bowiem bardziej szczegółowa regulacja prawa UE, tym mniejszą swobodę mają pozostawioną państwa członkowskie do stosowania krajowego standardu ochrony.

Wreszcie, obowiązek przestrzegania standardu ochrony praw podstawowych rozciąga się nie tylko na sytuacje, gdy prawo UE wyznacza standard ochrony praw podstawowych, lecz także takie – tak jak w sprawie *Aranyosi i Căldăraru*, gdy takiego określonego w prawie UE standardu nie ma. Zatem obowiązek przestrzegania praw podstawowych (gwarantowanych Kartą) przez państwa członkowskie znacznie wykracza poza obszar stanowienia prawa karnego i procedury karnej (oraz stosowania tych przepisów) i obejmuje także inne aspekty karaniania, takie jak właśnie warunki odbywania kar pozbawienia wolności. Stanowisko Trybunału Sprawiedliwości w tej kwestii nie może być zaskoczeniem, jeżeli weźmie się pod uwagę dyskusję o sytuacji więźniów w państwach członkowskich UE (nie tylko w Rumunii i Bułgarii). W Zielonej księdze z 2011 r. do kwestii

⁴⁷ Zob. A. Frąckowiak, *Granice wzajemnego zaufania w Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości*, Europejski Przegląd Sądowy 2014/2, s. 4–19; A. Frąckowiak-Adamska, *Aksesja Unii Europejskiej do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka – ryzyko naruszenia zasady wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi*, Europejski Przegląd Sądowy 2015/12, s. 35–39.

tej odniosła się Komisja Europejska i przyznała – że kwestie związane z pozbawieniem wolności (osób tymczasowo aresztowanych i osób skazanych) wchodzi w zakres odpowiedzialności państw członkowskich. Z drugiej strony, zwróciła ona uwagę, że kwestie związane z pozbawieniem wolności są istotnym aspektem praw wymagających ochrony w celu zwiększenia wzajemnego zaufania organów sądowych oraz zapewnienia sprawnego funkcjonowania wzajemnego uznawania orzeczeń⁴⁸. Do aktów prawa UE, na których skuteczną realizację może mieć wpływ kwestia warunków osadzenia w danym państwie członkowskim, należy nie tylko decyzja ramowa 2002/584/WSiSW, na tle której orzekł TS w wyroku *Aranyosi i Căldăraru*, lecz także decyzja ramowa Rady 2008/909/WSiSW o stosowaniu zasady wzajemnego uznawania do wyroków skazujących na karę pozbawienia wolności lub inny środek polegający na pozbawieniu wolności⁴⁹, a nawet decyzja ramowa Rady 2008/947/WSiSW o stosowaniu zasady wzajemnego uznawania do wyroków i decyzji w sprawie zawieszenia lub warunkowego zwolnienia i obowiązków wynikających z kar alternatywnych⁵⁰ oraz decyzja ramowa Rady 2009/829/WSiSW w sprawie stosowania zasady wzajemnego uznawania do decyzji w sprawie środków nadzoru stanowiących alternatywę dla tymczasowego aresztowania⁵¹. Z kolei Parlament Europejski przyjął w dniu 15 grudnia 2011 r. rezolucję w sprawie warunków panujących w zakładach karnych w UE, przy czym jest to już kolejne wystąpienie PE w tej kwestii. Parlament Europejski wezwał państwa członkowskie do niezwłocznego podjęcia działań gwarantujących przestrzeganie i ochronę praw podstawowych więźniów, a nawet o przedłożenie projektu aktu prawa UE dotyczącego praw osób pozbawionych wolności⁵². W tym kontekście wyraźnie widać, że nawet jeżeli z Traktatów nie wynikają wyraźnie kompetencje UE do harmonizowania warunków odbywania kary pozbawienia wolności, to jednak jest to obszar wchodzący w zakres prawa UE w takim zakresie, w jakim może mieć wpływ na wykonywanie zasady wzajemnego uznawania orzeczeń w sprawach karnych.

Jednocześnie pozostają wątpliwości, czy podstawą odroczenia wykonania europejskiego nakazu aresztowania mogłyby być także inne prawa gwarantowane Kartą. W wyroku *Aranyosi i Căldăraru*, podobnie jak w wyroku *N.S.*,

⁴⁸ „Zwiększenie wzajemnego zaufania w ramach europejskiej przestrzeni sądowej – Zielona księga w sprawie stosowania przepisów UE dotyczących wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych w obszarze pozbawienia wolności” KOM (2011) 327, s. 5.

⁴⁹ Dz. Urz. L 327 z 5.12.2008, s. 27.

⁵⁰ Dz. Urz. L 337 z 16.12.2008, s. 102.

⁵¹ Dz. Urz. L 294 z 11.11.2009, s. 20.

⁵² Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 15 grudnia 2011 r. w sprawie warunków panujących w zakładach karnych w UE (2011/2897/RSP), Dz. Urz. C 168 z 14.6.2013, s. 82.

zagrożone było jedno z praw, które nie mogą podlegać żadnym ograniczeniom. Z tego względu nie jest jasne, czy podejście Trybunału Sprawiedliwości byłoby podobne także wówczas, gdyby doszło do zagrożenia naruszenia jednego z praw, które mogą podlegać ograniczeniom na warunkach określonych w art. 52 ust. 1 Karty. Wydaje się natomiast, że istotne znaczenie w tej kwestii odegrał fakt, że standard ochrony wynikał z EKPC oraz z Karty. Biorąc pod uwagę stanowisko Trybunału Sprawiedliwości w wyrokach *Melloni* i *Radu*, za niedopuszczalną należałoby uznać możliwość odmowy wykonania nakazu z uwagi na krajowy standard ochrony praw podstawowych.

2.4. Zapewnienie skuteczności prawa UE poprzez stosowanie sankcji karnych (*Taricco*)

Kolejnym obszarem, w którym państwa członkowskie, korzystając z *ius puniendi*, realizują obowiązki wynikające z prawa UE, jest stosowanie sankcji karnych w celu zapewnienia skuteczności prawa Unii Europejskiej. W wyroku *Fransson* Trybunał Sprawiedliwości potwierdził, że ustanowienie i stosowanie przez państwo członkowskie sankcji karnych w celu zapewnienia skuteczności prawa UE stanowi „stosowanie prawa Unii” w rozumieniu art. 51 ust. 1 Karty. Łącznikiem z prawem UE w tej sprawie, była okoliczność, że dodatkowe zobowiązania podatkowe nałożone na Franssona oraz wszczęte później postępowanie karne były związane z niedopełnieniem obowiązku przekazania prawidłowych informacji dotyczących podatku VAT. Zatem zastosowanie wobec oskarżonego sankcji z powodu podania nieprawdziwych informacji w odniesieniu do podatku VAT, tzn. dodatkowe zobowiązanie podatkowe nałożone w postępowaniu administracyjnym oraz postępowanie karne stanowią wykonanie przepisów dyrektywy 2006/112/WE oraz art. 325 TFUE i w konsekwencji – „stosowanie prawa Unii” w rozumieniu art. 51 ust. 1 Karty. W tym kontekście nie ma znaczenia okoliczność, jak podkreślono w wyroku, że przepisy krajowe będące podstawą zobowiązań podatkowych i postępowania karnego nie zostały wydane w celu transpozycji dyrektywy 2006/112/WE, tak długo jak stosowanie tych przepisów służy nałożeniu sankcji za naruszenie przepisów dyrektywy – i w ten sposób służy wypełnieniu przez państwo członkowskie obowiązku stosowania skutecznych sankcji za działania mogące naruszać interesy finansowe Unii⁵³.

Uzasadnieniem takiego stanowiska jest okoliczność, że (zdaniem TS) istnieje bezpośredni związek między poborem zgodnie z obowiązującym prawem Unii należności z tytułu podatku VAT a wpłatą do budżetu Unii odpowiednich

⁵³ Wyrok z dnia 26 lutego 2013 r., *Fransson*, C-617/10, ECLI:EU:2013:105.

środków pochodzących z tego podatku, ponieważ wszelkie braki w pborze owych należności mogą powodować uszczuplenie wskazanych środków budżetowych. Dochody wynikające z zastosowania jednolitej stawki do zharmonizowanej podstawy opodatkowania podatkiem VAT określonej zgodnie z normami Unii są zasobami własnymi Unii⁵⁴.

Jeszcze dalej idące stanowisko zajął Trybunał Sprawiedliwości w wyroku *Taricco*⁵⁵, w której przedmiotem wątpliwości sądu krajowego była zgodność z prawem Unii Europejskiej przepisów włoskich dotyczących przedawnienia przestępstw. Zgodnie z tymi przepisami czyn karalny miał ulegać przedawnieniu w terminie odpowiadającym maksymalnej karze przewidzianej w przepisie prawa karnego dotyczącym tego czynu, a jednocześnie termin przedawnienia nie mógł być krótszy niż sześć lat (w przypadku przestępstw) albo nie krótszy niż cztery lata (w przypadku wykroczeń). Jednocześnie przepisy krajowe przewidywały możliwość zawieszenia lub przerwania biegu przedawnienia, lecz w każdym razie przerwanie biegu przedawnienia nie mogło prowadzić do przedłużenia terminu przedawnienia o więcej niż jedną czwartą czasu jego trwania⁵⁶. W postępowaniu karnym dotyczącym utworzenia organizacji przestępczej w celu popełnienia czynów zabronionych w dziedzinie podatku VAT, tzn. tworzenia oszukańczych konstrukcji prawnych typu karuzela podatkowa, sąd krajowy stwierdził, że pomimo przerwania biegu przedawnienia, jego okres trwania nie mógł być już przedłużony, poza okres siedmiu lat i sześciu miesięcy, a w przypadku kierujących organizacją przestępczą – ośmiu lat i dziewięciu miesięcy liczonych od zdarzenia przestępczego. To z kolei w ocenie tego sądu oznaczało, że wszystkie przestępstwa zarzucane oskarżonym, jeżeli jeszcze nie uległy przedawnieniu w chwili kierowania pytań prejudycjalnych, to na pewno uległyby przedawnieniu do 8 lutego 2018 r., czyli zanim możliwe byłoby wydanie wyroku, kończącego postępowanie przeprowadzone zgodnie ze wszystkimi wymogami proceduralnymi. W konsekwencji, zdaniem sądu odsyłającego, prowadziłyby to do bezkarności oskarżonych o popełnienie oszustwa w podatku VAT w wysokości kilku milionów euro. Pytania sądu krajowego dotyczyły dopuszczalności stosowania takich reguł przedawnienia w świetle kolejno art. 101 TFUE, art. 107 TFUE, art. 158 dyrektywy 2006/112/WE oraz art. 119 TFUE.

⁵⁴ Art. 2 ust. 1 decyzji Rady 2007/436/WE, Euratom z dnia 7 czerwca 2007 r. w sprawie systemu zasobów własnych Wspólnot Europejskich (Dz.U. L 163, s. 17); por. wyrok *Fransson*, pkt 25–26.

⁵⁵ Wyrok z dnia 8 września 2015 r., *Taricco*, C-105/14, ECLI:EU:C:2015:555; zob. także M. Timmermans, *Balancing effective criminal sanctions with effective fundamental rights protection in cases of VAT fraud: Taricco*, Common Market Law Review, 2016, s. 779–796.

⁵⁶ Wyrok *Taricco*, pkt 12–15.

Trybunał Sprawiedliwości w pierwszej kolejności przywołał rozstrzygnięcie wyroku *Fransson*, w którym potwierdził wynikający z przepisów dyrektywy 2006/112/WE i art. 4 ust. 3 TUE obowiązek zagwarantowania pełnego poboru podatku VAT oraz zwalczania oszustw.

Następnie jednak poszedł krok dalej, dokonując szerokiej interpretacji pojęcia „nadużycie” zawartego w art. 1 Konwencji w sprawie ochrony interesów finansowych Wspólnot Europejskich⁵⁷ (dalej powoływana w tekście jako: Konwencja). Zdaniem Trybunału nadużyciem w rozumieniu Konwencji są również środki uszczuplające wpływy pochodzące z zastosowania jednolitej stawki podatku do zharmonizowanej podstawy opodatkowania podatkiem VAT ustalonej według zasad Unii. Zdaniem TS takiego wniosku nie może podważyć okoliczność, że podatek ten nie był pobierany bezpośrednio na rachunek Unii, ponieważ Konwencja nie przewiduje wyraźnie takiego warunku. Warunek taki byłby nawet sprzeczny z celem tej Konwencji, jakim jest zwalczanie w jak najszerszym zakresie oszustw zagrażających interesom finansowym Unii. W konsekwencji, zdaniem Trybunału przestępstwa polegające na tworzeniu organizacji przestępczej w celu popełniania przestępstw w dziedzinie podatku VAT, a także oszustwa w tej samej dziedzinie na kwoty kilku milionów euro, stanowią przypadki poważnych oszustw stanowiących zagrożenie dla interesów finansowych Unii⁵⁸. Następnie Trybunał potwierdził, że państwa członkowskie powinny czuwać nad tym, aby takie przypadki poważnych oszustw podlegały sankcjom karnym, spełniającym standard unijny, tzn. były proporcjonalne, skuteczne i odstrasżające, a także by środki podejmowane w celu zwalczania takich oszustw były takie same, jak środki podejmowane przez państwa w celu zwalczania oszustw o tej samej powadze zagrażających ich własnym interesom finansowym⁵⁹. Tym samym Trybunał Sprawiedliwości przesądził o konieczności wprowadzenia sankcji karnej za poważne oszustwa w zakresie podatku VAT.

Najistotniejsze z punktu widzenia niniejszych rozważań jest stanowisko Trybunału, że gdyby sąd krajowy doszedł do wniosku, że stosowanie przepisów krajowych w dziedzinie przerwania biegu przedawnienia skutkowałoby w znacznej liczbie przypadków tym, że zdarzenia stanowiące poważne oszustwa nie byłyby karane (ponieważ ulegałyby przedawnieniu przed nałożeniem sankcji karnej), wówczas sąd ten powinien uznać, że środki przewidziane prawem krajowym stanowią zagrożenie dla interesów finansowych Unii i w konsekwencji nie mogą być uznane za skuteczne i odstrasżające. W konsekwencji stosowanie takich przepisów należałoby uznać za sprzeczne z art. 325 ust. 1

⁵⁷ Dz. Urz. UE C 316, s. 48.

⁵⁸ Wyrok *Taricco*, pkt 41–42.

⁵⁹ Wyrok *Taricco*, pkt 43.

TFUE, art. 2 ust. 1 Konwencji oraz dyrektywą 2006/112 w związku z art. 4 ust. 3 TUE⁶⁰.

Takie stanowisko Trybunału Sprawiedliwości ma istotne dwie konsekwencje. Po pierwsze, gdyby przepisy krajowe nie mogły być uznane za skuteczne i odstraszające środki zwalczania oszustw w podatku VAT, wówczas sąd krajowy miałby obowiązek zagwarantować pełną skuteczność prawa UE poprzez powstrzymanie się, w razie gdyby to się okazało konieczne, od stosowania przepisów krajowych, bez konieczności wnoszenia o wcześniejsze uchylenie tych przepisów lub oczekiwania na takie uchylenie w procedurze ustawodawczej lub w innej przewidzianej w konstytucji procedurze⁶¹. Zdaniem TS „art. 325 ust. 1 i 2 TFUE powodują zatem, w myśl zasady prymatu prawa Unii w stosunku do prawa krajowego państw członkowskich, niestosowanie z mocy prawa – ze względu na samo ich wejście w życie – wszelkich sprzecznych z nimi istniejących przepisów prawa krajowego”⁶². Po drugie, przy podejmowaniu decyzji o niestosowaniu przepisów prawa krajowego (dotyczących ograniczonych skutków przerwania przedawnienia) konieczne jest przestrzeganie praw podstawowych zainteresowanych osób. W okolicznościach sprawy głównej zdaniem Trybunału osoby oskarżone mogłyby uznać, że nałożono na nie sankcje, których z całym prawdopodobieństwem uniknęłyby, jeżeli zastosowane zostałyby owe przepisy prawa krajowego. W takim kontekście znaczenie miałyby art. 49 Karty, z którego wynika, że nikt nie może zostać skazany za popełnienie czynu polegającego na działaniu lub zaniechaniu, który według prawa krajowego lub prawa międzynarodowego nie stanowił czynu zabronionego pod groźbą kary w czasie jego popełnienia⁶³.

Analizując zasadę sformułowaną w art. 49 Karty, Trybunał Sprawiedliwości przywołał orzecznictwo ETPC dotyczące art. 7 EKPC (który ustanawia prawa odpowiadające prawom zagwarantowanym w art. 49 Karty). Ze stanowiska ETPC wynika, że przedłużenie terminu przedawnienia i jego bezpośrednie stosowanie nie powoduje zagrożenia praw zagwarantowanych w art. 7 EKPC. Nie można go bowiem interpretować jako zakazującego przedłużenia terminów przedawnienia, jeżeli zarzucane czyny nigdy się nie przedawniły⁶⁴. Dodatkowo, zdaniem Trybunału, niestosowanie przepisów krajowych dotyczących ograniczenia przerwania biegu przedawnienia skutkowałoby jedynie nieprzestrzeganiem ogólnego terminu przedawnienia i umożliwieniem skutecznego ścigania

⁶⁰ Wyrok *Taricco*, pkt 41–48.

⁶¹ Wyrok *Taricco*, pkt 49.

⁶² Wyrok *Taricco*, pkt 52.

⁶³ Wyrok *Taricco*, pkt 53–54.

⁶⁴ Wyrok *Taricco*, pkt 57 i powołane tam orzecznictwo ETPC.

zdarzeń przestępczych. Zatem w tym przypadku nie doszłoby do skazania oskarżonych za działanie lub zaniechanie, które nie stanowiło czynu karalnego przez prawo krajowe w chwili jego popełnienia, ani też nie prowadziło do zastosowania sankcji, która w tym czasie nie była przewidziana przez prawo⁶⁵.

Ostatecznie Trybunał Sprawiedliwości stwierdził, że krajowe przepisy dotyczące przedawnienia karalności przestępstw, zgodnie z którymi zdarzenie przerywające bieg przedawnienia, zaistniałe w trakcie postępowania karnego dotyczącego poważnych oszustw w dziedzinie podatku VAT, skutkuje przedłużeniem terminu przedawnienia jedynie o jedną czwartą jego pierwotnego czasu trwania, może stanowić zagrożenie dla obowiązków nałożonych na państwa członkowskie na podstawie art. 325 ust. 1 i 2 TFUE w sytuacji, w której te przepisy krajowe uniemożliwiają nałożenie skutecznych i odstrasżających sankcji karnych w znacznej liczbie przypadków poważnych oszustw stanowiących zagrożenie dla interesów finansowych Unii lub też przewiduje dłuższe terminy przedawnienia w przypadku oszustw stanowiących zagrożenie dla interesów finansowych danego państwa członkowskiego niż w przypadku oszustw stanowiących zagrożenie dla interesów finansowych Unii⁶⁶.

Wyrok *Taricco* przede wszystkim istotnie ograniczył (po raz kolejny) swobodę państw członkowskich w zakresie ustanawiania w prawie krajowym sankcji za naruszenia prawa Unii Europejskiej, bowiem przesądzono w nim o konieczności wyboru sankcji karnych za poważne oszustwa w dziedzinie podatku VAT. Jest to konsekwencja, po pierwsze, przyjęcia przez TS rozszerzającej wykładni pojęcia „nadużycie” zawartego w art. 1 ust. 1 Konwencji i włączenia w jego zakres przynajmniej takich przestępstw jak w postępowaniu głównym (tworzenie organizacji przestępczej oraz oszustwa na wysokie kwoty). Kwestia włączenia oszustw związanych z VAT była przez wiele lat przedmiotem sporu pomiędzy Komisją i Parlamentem Europejskim z jednej strony (które uważały że wchodzi one w zakres stosowania Konwencji) a państwami członkowskimi z drugiej strony, które były przeciwnego zdania. Dyskusja ta została zintensyfikowana w ramach prac legislacyjnych nad nową dyrektywą w sprawie zwalczania za pośrednictwem prawa karnego nadużyć na szkodę interesów finansowych Unii, mającej na celu zastąpienie obecnie obowiązującej Konwencji⁶⁷. W ostatecznie

⁶⁵ Wyrok *Taricco*, pkt 55–56.

⁶⁶ TS pozostawił jednak sądowi krajowemu ostateczną weryfikację tych przepisów krajowych pod kątem reguł unijnych, wyrok *Taricco*, pkt 58.

⁶⁷ Zob. A. Juszczak, E. Sason, *The Directive on the Fight against Fraud to the Union's Financial Interests by Means of Criminal Law (PFI Directive). Laying Down the Foundation for a Better Protection of the Union's Financial Interests?*, EUCRIM The European Criminal Law Associations' Forum 2017/2, s. 82–83; M. Timmerman, s. 791–792.

przyjętej dyrektywie 2017/1371 z dnia 5 lipca 2017 r.⁶⁸ w definicji nadużycia naruszającego interesy finansowe Unii ujęto m.in. w odniesieniu do dochodów pochodzących z zasobów własnych z tytułu VAT – działanie lub zaniechanie w ramach transgranicznego oszukańczego systemu odnoszące się do: wykorzystywania lub przedstawiania nieprawdziwych, niepoprawnych lub niepełnych oświadczeń lub dokumentów związanych z VAT, skutkującego uszczupleniem zasobów budżetu Unii; nieujawnienia informacji związanych z VAT, z naruszeniem szczególnego obowiązku, z tym samym skutkiem lub przedstawienia prawdziwych oświadczeń związanych z VAT do celów oszukańczego ukrycia braku płatności lub bezprawnego tworzenia praw do zwrotu VAT⁶⁹. Jednocześnie, zgodnie z art. 2 ust. 2 tej dyrektywy „w odniesieniu do dochodów pochodzących z zasobów własnych z tytułu VAT niniejsza dyrektywa ma zastosowanie wyłącznie w przypadku poważnych przestępstw przeciwko wspólnemu systemowi VAT”, przy czym za poważne uznaje się wtedy, „gdy umyślne działanie lub zaniechanie zdefiniowane w art. 3 ust. 2 lit. d) jest związane z terytorium dwóch lub większej liczby państw członkowskich Unii i wiąże się z wystąpieniem całkowitej szkody w wysokości co najmniej 10 000 000 EUR.”

Ograniczeniem swobody państw członkowskich w zakresie wykonywania *ius puniendi* jest także to, że w konsekwencji przyjęcia szerokiej definicji nadużycia TS uznał, że poważne przestępstwa w dziedzinie podatku VAT powinny podlegać sankcjom karnym, mającym szczególnie skuteczny i odstrasżający charakter. W ten sposób uznano, że dotychczas ustalony i konsekwentnie stosowany standard sankcji skutecznej, proporcjonalnej i odstrasżającej może być spełniony jedynie przez sankcje karne.

Po trzecie wreszcie, wyrok *Taricco* stanowi egzemplifikację konfliktu między skutecznością prawa UE a ochroną praw podstawowych. TS co prawda odniósł się do art. 49 Karty, jednocześnie jednak nie stwierdzając zagrożenia dla gwarancji w nim zawartych. Takie stanowisko jednak może otwierać znowu pole potencjalnych konfliktów w sytuacji, gdy prawo krajowe przewiduje wyższy standard ochrony niż Karta. Może to bowiem oznaczać, zwłaszcza w przypadku tych przepisów Karty, które pełnią rolę gwarancyjną, jak właśnie art. 49 czy art. 50, zwiększanie represyjności systemu sankcji, kiedy nie jest możliwe zastosowanie ochrony na wyższym poziomie niż Karta, gdy wynika on z krajowego systemu w szczególności z konstytucji narodowej.

⁶⁸ Dz. Urz. UE L 198 z 28.07.2017 r., s. 29.

⁶⁹ Art. 3 ust. 2 lit. d) dyrektywy.

3. Ustanawianie przepisów krajowych mających wpływ na korzystanie z uprawnień przyznaných prawem UE

W najnowszym orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości są ponadto wyroki, w których uznanie, że działanie państwa członkowskiego stanowi „stosowanie prawa Unii” w rozumieniu art. 51 ust. 1 Karty, nie jest wcale tak oczywiste, jak w sprawach przedstawionych powyżej. Przykładem takiej sprawy na gruncie przepisów prawa karnego jest wyrok *Delvigne*⁷⁰. Przedmiotem sporu przed sądem krajowym była decyzja o wykreśleniu z listy wyborców T. Delvigne’a, obywatela francuskiego, który w 1988 r. został skazany na 12 lat pozbawienia wolności. Wyrok obejmował utratę z mocy prawa praw obywatelskich, w tym czynnego i biernego prawa wyborczego. Z dniem 1 marca 1994 r. wszedł w życie nowy Kodeks karny, przewidujący bardziej korzystne dla skazywanych zasady pozbawiania praw obywatelskich (utrata praw obywatelskich z mocy prawa została zniesiona, utrata tych praw musiała być orzeczona w wyroku sądowym na okres maksymalnie 10 lat w przypadku skazania za zbrodnię). Jednocześnie jednak przewidziano w nowym Kodeksie karnym przepis intertemporalny, zgodnie z którym utrzymane w mocy miały być wcześniejsze wyroki (wraz z dożywotnią utratą praw obywatelskich, w tym wyborczych), które uprawomocniły się przed wejściem w życie nowego Kodeksu karnego. Oznaczało to, że T. Delvigne nadal był pozbawiony praw obywatelskich, w tym praw wyborczych, także po wejściu w życie nowych przepisów. Z kolei ustawa dotycząca wyborów przedstawicieli do Parlamentu Europejskiego przewidywała, że wyborcami mogą być tylko osoby korzystające z praw publicznych i politycznych. W czasie, gdy T. Delvigne został skazany wyrokiem karnym, na mocy przepisów wyborczych na listę wyborczą nie mogły być wpisane osoby skazane za zbrodnie. W późniejszym czasie przepis ten został zmieniony w taki sposób, że osoby pozbawione orzeczeniem sądu prawa głosowania i wyboru nie mogły być wpisane na listę wyborczą w okresie ustalonym w wyroku.

Na tym tle sąd krajowy miał wątpliwości co do interpretacji art. 39 Karty, dotyczącego praw wyborczych obywateli UE, oraz art. 49 Karty, gwarantującego stosowanie kary łagodniejszej względem sprawcy (jeżeli ustawa, która weszła w życie po popełnieniu czynu zabronionego pod groźbą kary, przewiduje karę łagodniejszą, ta właśnie kara powinna mieć zastosowanie).

W pierwszej kolejności Trybunał Sprawiedliwości musiał rozstrzygnąć kwestię, czy Karta w ogóle ma zastosowanie w takiej sytuacji, jak rozpatrywana przez sąd krajowy, tzn. czy zastosowanie przepisów karnych mogło być uznane za stosowanie prawa Unii w rozumieniu art. 51 ust. 1 Karty.

⁷⁰ Wyrok z 6 października 2015 r., *Delvigne*, C-650/13, EU:C:2015:648.

Sytuacja T. Delvigne'a była o tyle skomplikowana, że regulowana dwoma grupami przepisów: z jednej strony, przepisami ustawy dotyczącej wyborów przedstawicieli do Parlamentu Europejskiego, w których określono krąg osób uprawnionych do głosowania oraz z drugiej – przepisami Kodeksu karnego, w szczególności przepisem intertemporalnym, który utrzymał w mocy dożywotnie pozbawienie praw wyborczych. Wydaje się, że te dwie grupy przepisów wykazują różny związek z prawem UE, zatem analiza pod kątem spełnienia przesłanki z art. 51 ust. 1 Karty powinna przebiegać oddzielnie dla tych dwóch grup przepisów i w konsekwencji rzutować na uznanie stosowania art. 39 Karty odrębnie od stosowania art. 49 Karty. Na tę okoliczność zwrócił uwagę rzecznik generalny P. Cruz Villalon⁷¹. W jego ocenie w sytuacji, którą rozpatrywał sąd krajowy, można było zaradzić na dwa alternatywne sposoby: albo stwierdzając, że prawo karne zostało zastosowane z naruszeniem prawa głosowania i kandydowania w wyborach do PE (art. 39 Karty), albo poprzez przyjęcie, że należało zastosować późniejsze prawo karne (art. 49 Karty). W konsekwencji ustalenie, czy sprawa główna dotyczyła stosowania prawa Unii w rozumieniu art. 51 ust. 1 Karty, powinno być uzależnione od formy żądania⁷². O ile rzecznik generalny nie miał wątpliwości, że ustawodawstwo krajowe, które reguluje bezpośrednio lub przez odesłanie do innych przepisów wybory do Parlamentu Europejskiego, jest ustawodawstwem przyjętym na podstawie prawa UE⁷³, o tyle odmiennego zdania był w odniesieniu do kwestii, czy dopuszczalne jest powołanie się na prawo do zastosowania z mocą wsteczną łagodniejszej ustawy karnej wobec orzeczonego w okolicznościach tej sprawy skazania za przestępstwo. Decydujące znaczenie dla odpowiedzi na to pytanie miała dla niego kwestia, czy skazanie T. Delvigne'a w trybie karnym miało miejsce „na podstawie prawa Unii”. Jego zdaniem, inaczej niż w wyroku *Fransson*, w tej sprawie brak było przepisów prawa unijnego, które mogłyby uzasadnić i uruchomić uprawnienia państwa członkowskiego w zakresie stosowania sankcji. W sprawie Delvigne skorzystanie z *ius puniendi* przez państwo członkowskie miało przeciw miejsce w dziedzinie zupełnie niezwiązanej z kompetencjami Unii, tzn. w celu ukarania za przestępstwo zabójstwa. Na tej podstawie rzecznik generalny uznał, że przepis karny, który wyklucza określony skutek wsteczny w odniesieniu do ustawodawstwa karnego nieprzyjętego na podstawie prawa Unii, nie jest także ustawodawstwem

⁷¹ Opinia rzecznika generalnego Pedra Cruza Villalona z 4 czerwca 2015 r., EU: C:2015:363.

⁷² Opinia rzecznika generalnego Pedra Cruza Villalona z 4 czerwca 2015 r., EU: C:2015:363, pkt 73–74.

⁷³ Opinia rzecznika generalnego Pedra Cruza Villalona z 4 czerwca 2015 r., EU: C:2015:363, pkt 89–107.

przyjętym na podstawie Unii. Zastosowanie w tej sprawie wskazówek, jakie sformułował Trybunał Sprawiedliwości w wyroku *Siragusa*, doprowadziło rzecznika generalnego do wniosku, że Trybunał był właściwy w zakresie orzekania co do zgodności uregulowania krajowego z prawem uznanym w art. 49 ust. 1 Karty⁷⁴.

Trybunał Sprawiedliwości jednak potraktował przepisy prawa wyborczego i prawa karnego łącznie i uznał, że „państwo członkowskie, które w ramach realizacji obowiązku ciążącego na nim na podstawie art. 14 ust. 3 TUE i art. 1 ust. 3 aktu z 1976 r., przewiduje w przepisach krajowych wykluczenie liczby osób, którym przysługuje prawo głosowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego, obywateli Unii, którzy zostali skazani w trybie karnym wyrokiem, który stał się prawomocny przed dniem 1 marca 1994 r., powinno być uznane za stosujące prawo Unii w rozumieniu art. 51 ust. 1 Karty”⁷⁵.

Uzasadniając swoje stanowisko, TS – po pierwsze – wskazał na art. 8 aktu z 1976 r., na mocy którego procedura w każdym państwie członkowskim podlega przepisom krajowym. Po drugie, przypomniał swoje wcześniejsze orzecznictwo, z którego wynika, że art. 1 ust. 3 i art. 8 aktu z 1976 r. nie wskazują w sposób wyraźny i szczegółowy osób, którym przysługuje prawo do głosowania w wyborach do PE i w konsekwencji na obecnym etapie rozwoju prawa Unii określenie osób, którym przysługuje to prawo – należy do kompetencji państw członkowskich, lecz z zastrzeżeniem poszanowania prawa Unii. Po trzecie, podkreślił jednak, że przy wykonywaniu powyższych kompetencji na państwach członkowskich spoczywa, określony w art. 1 ust. 3 aktu z 1976 r. w związku z art. 14 ust. 3 TUE obowiązek zapewnienia, by wybory członków Parlamentu odbywały się w powszechnych wyborach bezpośrednich, w głosowaniu wolnym i tajnym⁷⁶.

Stwierdziwszy, że art. 49 Karty praw podstawowych znajduje zastosowanie w tej sprawie, Trybunał dokonał jego interpretacji w kontekście krajowego przepisu intertemporalnego⁷⁷. W tym zakresie TS jedynie stwierdził, że reforma prawa karnego przeprowadzona we Francji spowodowała, że pozbawienie

⁷⁴ Opinia rzecznika generalnego Pedra Cruza Villalona z 4 czerwca 2015 r., EU: C:2015:363, pkt 76–88.

⁷⁵ Wyrok *Delvigne*, pkt 33.

⁷⁶ Wyrok *Delvigne*, pkt 29, 31–32.

⁷⁷ Poza zakresem niniejszych rozważań pozostanie kwestia interpretacji art. 39 Karty; w tym miejscu należy jedynie wspomnieć, że Trybunał uznał, iż w tym przypadku zastosowanie znajduje art. 39 ust. 2 Karty, lecz że jednocześnie przepisy krajowe stanowią zgodne z art. 52 ust. 1 Karty ograniczenie prawa; na temat tego wyroku, w szczególności krytycznie na temat proporcjonalności ograniczeń wynikających z prawa francuskiego por. M. Rulka, *Prawo do głosowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego – glosa do wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 6.10.2015 w sprawie C-650/13 Thierry Delvigne przeciwko Commune de Lesparre-Medoc i Préfet de la Gironde*, Europejski Przegląd Sądowy 2016/4, s. 28–35.

prawa głosowania, jako kara dodatkowa wynikająca z mocy prawa ze skazania w postępowaniu karnym, zostało zniesione i zastąpione środkiem karnym, który może być orzeczony przez sąd na okres nieprzekraczający dziesięciu lat w wypadku skazania za zbrodnię i pięciu lat w wypadku skazania za występki. Zdaniem TS zasada działania wstecz łagodniejszej ustawy karnej, zawarta w art. 49 ust. 1 Karty nie może stać na przeszkodzie przepisom krajowym, takim jak intertemporalny przepis karny stanowiący podstawę rozstrzygnięcia w sprawie głównej, ponieważ przepis ten ogranicza się do utrzymania pozbawienia prawa głosowania wynikającego ze skazania w trybie karnym jedynie w odniesieniu do skazania prawomocnym wyrokiem, wydanym w ostatniej instancji w okresie obowiązywania dawnego Kodeksu karnego. TS zwrócił także uwagę na fakt, że na mocy nowego Kodeksu karnego osoby objęte ww. intertemporalnym przepisem mają możliwość złożenia do sądu wniosku o zniesienie zakazu, a w każdym razie o ponowną analizę pozbawienia praw wyborczych pod rządami wcześniej obowiązującego Kodeksu karnego i ocenę jego indywidualnej sytuacji. Można to zrozumieć w ten sposób, że będący podstawą rozstrzygnięcia w tej sprawie przepis Kodeksu karnego, w powiązaniu z innymi przepisami nowego Kodeksu karnego, nie zmodyfikowały znamion przestępstwa ani zagrożenia karą, a jedynie miały na celu zapobieżenie sytuacji, w której z chwilą wejścia w życie nowego Kodeksu karnego, wszystkie wcześniejsze przypadki pozbawienia praw obywatelskich, w tym praw wyborczych zniknęłyby z systemu.

W każdym razie jednak, o ile nie budzi wątpliwości, że takie przepisy rzeczywiście nie wchodzą w zakres zasady stosowania ustawy karnej łagodniejszej dla sprawcy, o tyle nadal pozostaje wątpliwość, dlaczego w ogóle w tym przypadku zasada ta miałaby mieć zastosowanie?

Zatem, przez sam fakt, że przepisy ustawy dotyczącej wyborów przedstawicieli do Parlamentu Europejskiego, w odniesieniu do przesłanek bycia wyborcą, odsyła do przepisów prawa karnego – intertemporalny przepis nowego Kodeksu karnego, który utrzymał w mocy wcześniejsze niż data jego wejścia w życie skazania, obejmujące pozbawienie praw wyborczych – został „wciągnięty” w zakres wykonywania prawa Unii. Innymi słowy, przyjmując nowy Kodeks wyborczy i przewidując taki przepis intertemporalny, który wpływa w dalszej kolejności na możliwość korzystania z praw wyborczych w związku z wyborami do Parlamentu Europejskiego – państwo członkowskie stosuje prawo Unii Europejskiej w rozumieniu art. 51 ust. 1 Karty. To rozwiązanie może być trudne do zaakceptowania, ponieważ „wciąga” w zakres stosowania Karty przepisy prawa karnego, które jedynie z uwagi na odesłanie do nich w innej ustawie – mającej związek z prawem UE, także stają się częścią „stosowania” prawa Unii.

4. Wnioski

Z przedstawionych orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości wynika, że zakres swobody państw członkowskich w wykonywaniu przez nie *ius puniendi* stopniowo i systematycznie się zmniejsza. Z pewnością czynnikiem wpływającym na ten zakres swobody jest wymóg, by sankcje za naruszenia prawa UE były skuteczne, odstrasżające i proporcjonalne oraz by były stosowane w sposób niedyskryminacyjny w odniesieniu do naruszeń prawa UE w porównaniu z podobnymi naruszeniami prawa krajowego. Co więcej, z wyroku *Taricco* wynika, że czasami jedynie sankcje karne mogą być uznane za spełniające unijny standard.

Najnowsze orzecznictwo TS wskazuje także, że zakres swobody państw członkowskich w odniesieniu do wykonywania *ius puniendi* jest coraz bardziej ograniczony z uwagi na coraz szerszą interpretację przesłanki „stosowania prawa Unii” przez państwo członkowskie (w rozumieniu art. 51 ust. 1 Karty). Nie budzi wątpliwości, że Karta ma zastosowanie we wszystkich przypadkach, gdy państwa członkowskie interpretują przepisy krajowe transponujące decyzje ramowe⁷⁸ (w tym wówczas, gdy mogłyby się pojawić wątpliwości co do ważności samych decyzji ramowych) oraz gdy wykonują w praktyce – w ramach realizacji zasady wzajemnego uznawania orzeczeń – orzeczenia wydane przez organy sądowe innych państw członkowskich⁷⁹. Zasadniczo nie powinno budzić także wątpliwości stwierdzenie, że gdy państwo członkowskie ustanawia lub stosuje sankcje karne w celu zapewnienia skuteczności prawa UE, wówczas także stosuje prawo Unii w rozumieniu art. 51 ust. 1 Karty⁸⁰. Wątpliwości co do zakresu art. 51 ust. 1 Karty może natomiast budzić rozstrzygnięcie w wyroku *Delvigne*, ponieważ w tym przypadku wydaje się, że Trybunał Sprawiedliwości zastosował bardzo szeroką wykładnię pojęcia „stosowanie prawa Unii”.

Szeroka wykładnia pojęcia „stosowanie prawa Unii”, która skutkuje wciągnięciem w zakres oddziaływania Karty coraz większego obszaru prawa karnego i postępowania karnego państw członkowskich, stawia sądy krajowe i Trybunał Sprawiedliwości coraz częściej przed trudnym zadaniem poszukiwania równowagi w ochronie różnych interesów. Orzekanie wymaga bowiem zrównoważenia interesów: jednostek (które domagają się ochrony praw podstawowych, gwarantowanej na podstawie Karty), państw członkowskich (które chciałyby zachować jak najdalej idącą autonomię w kształtowaniu krajowego systemu prawa karnego i procedury karnej) oraz Unii Europejskiej jako całości (której funkcjonowanie zależy od zapewnienia pełnej skuteczności prawa unijnego). Konieczność zna-

⁷⁸ Wyrok *Lanigan*, pkt 53–53; wyrok JZ, pkt 42; wyrok *Vilkas*.

⁷⁹ Wyrok *Aranyosi i Căldăraru*.

⁸⁰ Wyrok *Fransson*, wyrok *Taricco*.

lezienia tej równowagi ujawniła się jak dotychczas w orzecznictwie TS na dwóch płaszczyznach.

Po pierwsze, konieczne jest pogodzenie ochrony praw podstawowych gwarantowanych na mocy Karty ze swobodą państw członkowskich w zakresie kształtowania systemu prawa karnego w tych obszarach, gdzie prawo karne nie stanowi transpozycji przepisów unijnych harmonizujących. Z taką sytuacją zmierzył się Trybunał Sprawiedliwości w sprawie *Delvigne*. Wyrok w tej sprawie uwidacznia, że kwestią zasadniczą w takich przypadkach jest ustalenie, czy przyjmując przepisy karne państwo członkowskie w ogóle „wykonuje prawo Unii”, a w konsekwencji – ma obowiązek respektowania postanowień Karty. Szeroka interpretacja art. 51 ust. 1 Karty przez Trybunał Sprawiedliwości w tym wyroku spowodowała „zagarnięcie” w zakres obowiązku przestrzegania prawa podstawowych przejściowego przepisu prawa karnego, który co do zasady był przyjmowany w ramach autonomii państwa członkowskiego (ponieważ nie stanowił transpozycji prawa unijnego). W tym przypadku jednak, tak szeroka wykładnia art. 51 ust. 1 Karty została zrównoważona przez merytoryczną wykładnię art. 49 Karty, co doprowadziło TS do konkluzji, że przepisy krajowe nie naruszały tego prawa podstawowego. Jednocześnie jednak wyrok ten może otworzyć w przyszłości drogę do innych rozstrzygnięć, w których TS nie będzie już skłonny zastosować tak powściągliwego podejścia.

Po drugie, TS coraz częściej mierzy się z koniecznością wyważenia między ochroną praw podstawowych a efektywnością prawa Unii Europejskiej. W tych przypadkach autonomia państw członkowskich jest już ograniczona z uwagi na fakt, że państwo członkowskie przyjmuje przepisy prawa karnego w celu transpozycji prawa unijnego (np. wyrok *Lanigan, Vilkas*), stosuje przepisy krajowe, które zostały przyjęte w celu transpozycji (*Aranyosi i Căldăraru*) lub przyjmuje i nakłada sankcje w celu zapewnienia pełnej skuteczności przepisów tego prawa (*Fransson, Taricco*). W tym obszarze jednak nie ma pełnej jasności, czy należy udzielić pierwszeństwa ochronie prawa podstawowych, czy też raczej efektywności prawa Unii Europejskiej. Wyrok *Aranyosi i Căldăraru* wskazuje na to, że efektywność prawa unijnego może ustąpić przed koniecznością zagwarantowania praw podstawowych oskarżonemu lub skazanemu. Jak wskazano powyżej, nie jest jasne, czy Trybunał Sprawiedliwości dopuścił taką możliwość jedynie wyjątkowo, czy też może rozstrzygnięcie w tej sprawie będzie miało zastosowanie także do innych przypadków, także takich, gdy zagrożone będzie nie prawo absolutne (prawo do godności), lecz jedno z praw podstawowych, które można zgodnie z art. 52 ust. 1 Karty ograniczyć.

Z kolei w wyroku *Taricco*, Trybunał udzielił pierwszeństwa efektywności prawa Unii Europejskiej przed kwestią ochrony praw podstawowych. Należy

jednak mieć na uwadze, że przyjmując taką właśnie wykładnię przepisu Karty, spowodował, że sąd krajowy został postawiony przed problemem rangi konstytucyjnej. We Włoszech bowiem kwestia przedawnienia ma rangę konstytucyjną, a zatem sąd krajowy został postawiony w sytuacji wyboru między skutecznością prawa UE a przepisem rangi konstytucyjnej. Z tego względu wątpliwości sądów włoskich nie zostały rozstrzygnięte, o czym świadczy kolejna sprawa zawisła przed Trybunałem Sprawiedliwości⁸¹.

⁸¹ C-574/15 *Scialdone*, (Dz. Urz. UE C 48 z 08.02.2016 r., s. 10).

THE SCOPE OF APPLICATION OF THE CHARTER
OF FUNDAMENTAL RIGHTS OF THE EUROPEAN UNION
BY THE MEMBER STATES IN THE CRIMINAL LAW CONTEXT
(REMARKS ON THE RECENT CJEU JURISPRUDENCE)

Drawing conclusions from this jurisprudence the Author answers the question when the Member State is 'implementing Union law' in the meaning of Article 51(1) of the Charter in the criminal law context. It is considered that Member States implement Union law when interpreting framework decisions (Lanigan, JZ, Vilkas), when assessing the conformity of the national measures with framework decisions (Jeremy F., Radu), when executing judgements in the framework of the mutual recognition (Aranyosi and Caldaru) and when assuring the effectiveness of EU law by enacting criminal sanctions (Tarrico). In addition, in some situations Member States may be considered to be implementing Union law while enacting national measures which may affect the rights derived from Union law (Delvigne). It is assumed in the article that CJEU is often called to strike the fair balance between the different (and sometimes diverging) interests of three categories of actors: interests of individuals (to have their fundamental rights protected), interests of Member States (to exercise *ius puniendi*) and interests of the European Union as a whole (to ensure effectiveness of EU law).